

การจัดการเงินและทรัพย์สินของวัด Money and Property Management of Temples

พระใบฎีกาสุชินนะ อนัญชิตโต

Phrabaidika Suchinna Anijjito

อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Lecturer of the Bachelor of Arts Program Buddhist Management Program
Phetchaburi Buddhist College Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: suchinna_an@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ ศึกษาเรื่อง การจัดการเงินและทรัพย์สินของวัดจำเป็นต้องมีการแต่งตั้งบุคคลหรือนิติบุคคลที่เหมาะสมเป็นผู้กระทำการแทนเจ้าอาวาสในการจัดประโยชน์ ซึ่งโดยทั่วไปรายได้ของวัดจะมาจาก การรับบริจาคโดยตรง อาทิ รายได้จากผู้รับบริจาค เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการที่ดีของวัดในอุดมคติควรต้องมาจากการยึดหลักคุณธรรมของเหล่าผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องด้วย เพราะแม้พระภิกษุจะมีพระธรรมวินัยเป็นหลักการประพฤติปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมแล้ว แต่หากคฤหัสถ์ผู้ได้รับมอบหมายในการดำเนินกิจการแทน ได้แก่ ไวยาวัจกรหรือคณะกรรมการวัดไม่ยึดหลักคุณธรรมในการบริหารกิจการ ย่อมทำให้เกิดความเสียหายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

คำสำคัญ: การจัดการ, เงิน, ทรัพย์สิน, วัด

Abstract

This academic article studies the money and property management of the temple requires the appointment of the appropriate person or entity as the act of representing the abbot in the arrangement of benefits. In general, income of the temple comes from direct donations such as Income from donation cabinets etc. However, good management of temples in an ideal way should come from the moral principles of those person who involved. Even if the monks have the Buddhist discipline as the principle of proper conduct. But if secularism who are assigned to work instead such as the temple committee does not adhere to moral principles in administration, would inevitably result in damage.

Keyword: Management, Money, Property, Temples

บทนำ

ในมุมมองของปัจเจกบุคคล คำว่า “การเงินและทรัพย์สิน” จำแนกเป็น 2 องค์ประกอบ ซึ่งได้แก่ (1) การเงิน คือ รายได้และรายจ่าย โดยที่ รายได้ หมายถึง รายรับจากการทำงาน ทั้งเงินเดือน โบนัส ค่าล่วงเวลา ค่านายหน้า ค่าเช่า ฯลฯ ส่วนรายจ่าย หมายถึง ค่าใช้จ่าย ๓ ประเภท คือ ค่าใช้จ่ายคงที่ เช่น ค่าผ่อนบ้าน ค่าผ่อนรถยนต์ ค่าเบี้ยประกันภัย ฯลฯ ค่าใช้จ่ายยืดหยุ่น คือ ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจำนวนไม่เท่ากันแต่ละช่วงเวลา ได้แก่ ค่าอาหาร ค่าเดินทาง ค่าโทรศัพท์ ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าเสื้อผ้า ฯลฯ และค่าใช้จ่ายเพื่อการออมและการลงทุน เช่น เงินออม ค่าหุ้นสหกรณ์ เงินสะสมกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ เงินลงทุนในกองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพ ฯลฯ และ (2) ทรัพย์สิน คือ วัตถุทั้งที่มีรูปร่างและไม่มีรูปร่าง ซึ่งมีราคาและถือกรรมสิทธิ์ได้ จำแนกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ได้แก่ ทรัพย์สินที่จับต้องได้ เช่น ที่ดิน คอนโดมิเนียม งานศิลปะ นาฬิกา เครื่องประดับ กระเป๋า รถโบราณ ฯลฯ และทรัพย์สินทางซึ่งจับต้องไม่ได้ เช่น หุ่นที่ขยับขึ้นลงในแต่ละวันแต่ละสัปดาห์ซึ่งมีระดับของผลตอบแทนที่เป็นไปได้ในรูปของดอกเบี้ยเงินฝาก ดอกเบี้ยหุ้นกู้ กำไรจากราคาหุ้น เป็นต้น

การจัดการการเงินและทรัพย์สินส่วนบุคคล โดยทั่วไปกระบวนการของการจัดการการเงินและทรัพย์สินจะเป็นไปเพื่อบรรลุเป้าหมายของชีวิตในเชิงปกติวิสัย เช่น การมีปัจจัยสี่เพียงพอตามต้องการ การมีบ้านเป็นของตนเอง การออมทรัพย์เพื่อการศึกษาของบุตร การวางแผนสำหรับวัยเกษียณ หรือการประกันภัยเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับชีวิตและครอบครัว เป็นต้น ซึ่งเป็นสิทธิ์อันแต่ละบุคคลพึงกระทำได้โดยไม่ขัดต่อกฎหมาย

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณา “วัด” ที่มีฐานะเป็นนิติบุคคล ที่มีความพิเศษกว่านิติบุคคลทุกประเภท กล่าวคือ เป็นองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร และจำเป็นต้องรักษาศรัทธาของศาสนิกชนไว้ให้คงมั่น ดังนั้น จึงเป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งว่า การจัดการการเงินและทรัพย์สินของวัดในยุคปัจจุบันควรมีแนวทางอย่างไร ดังกล่าวนี้ ผู้เขียนจะเริ่มต้นนำเสนอประเด็นข้อเท็จจริงต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจ หลังจากนั้นจะนำข้อมูลนี้ไปเป็นฐานในการวิเคราะห์ ต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับการเงินและทรัพย์สิน

ทัศนะของพระพุทธศาสนาที่มีต่อเงิน

คำว่า เงิน ในทางพระพุทธศาสนากล่าวถึง รูปียะ หรือ รูปียะ หมายถึง เงินตรา และรูปียสังโฆหาร หมายถึง การแลกเปลี่ยนด้วยรูปียะหรือการซื้อขายด้วยเงินตรา หากภิกษุใดกระทำความอับดินสัสคดียปาจิตตีย์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2553: 348) พระพุทธเจ้าตรัสเกี่ยวกับเงินตรา หรือรูปียะ หรือรูปียะ ดังที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก มหาวิงค์ โกสิยวรรค ความว่า “โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน อันเป็นสถานที่พระราชทานเหยื่อแก่กระแต เขตพระนครราชคฤห์ ครั้นนั้น ท่านพระอุปนันทศากยบุตร เป็นกุลปะกะของสกุลหนึ่ง รับภัตตาหารอยู่เป็นประจำ ของเคี้ยวของฉันอันใดที่เกิดขึ้นในสกุลนั้น เขาย่อมแบ่งส่วนไว้ถวายท่านพระอุปนันทศากยบุตร เย็นวันหนึ่งในสกุลนั้นมีเนื้อเกิดขึ้น เขาก็แบ่งส่วนเนื้อนั้นไว้ถวายท่านพระอุปนันทศากยบุตร เด็กของสกุลนั้นตื่นขึ้นในเวลาเช้ามืด ร้องอ้อนวอนว่า จงให้เนื้อแก่ข้าพเจ้า บुरुขสามิจึงสั่งภรรยาว่า จงให้ส่วนของพระแก่เด็ก เราจักซื้อของอื่นถวายท่าน ครั้นแล้วเวลาเช้าท่านอุปนันทศากยบุตร นุ่งอันตราวาสกแล้ว ถือบาตรจีวรเข้าไปสู่สกุลนั้น แล้วนั่งบนอาสนะที่เขาจัดถวาย ทนไค บुरुขนั้นเข้าไปหาท่านพระอุปนันทศากยบุตร กราบแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ได้กราบเรียนว่า ท่านเจ้าข้า เมื่อเย็นวานนี้มีเนื้อเกิดขึ้น ผมได้เก็บไว้ถวายพระคุณเจ้าส่วนหนึ่ง จากนั้นเด็กคนนั้นตื่นขึ้นแต่เช้ามืดร้องอ้อนวอนว่า จงให้เนื้อแก่ข้าพเจ้า ผมจึงได้ให้เนื้อส่วนของพระคุณเจ้าแก่เด็ก พระคุณเจ้าจะให้ผมจัดหาอะไรมาถวายด้วย ทรัพย์กหาปณะหนึ่ง ขอรับ ท่านพระอุปนันทศากยบุตรถามว่า เธอบริจาคทรัพย์กหาปณะหนึ่งแก่เรา แล้วหรือ เขาตอบว่า ขอรับ ผมบริจาคแล้ว พระอุปนันทศากยบุตร กล่าวว่า เธอจงให้กหาปณะนั้นแหละแก่เรา บुरुขนั้น

ได้ถวายกหาปณะแก่ท่านพระอุปนันทศากยบุตร ในทันใดนั้นเอง แล้วเพ่งโทษติเตียน โพนทะนาว่า พระสมณะ เชื้อสายพระศากยบุตรเหล่านี้ รักรูปียะเหมือนพวกเรา ภิกษุทั้งหลาย ได้ยินบุรุษนั้นเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนา อยู่ บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มกน้อยสันโดษ มีความละเอียด มีความรังเกียจ ผู้ใคร่ต่อศึกษา ต่างก็เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่าไหน ท่านพระอุปนันทศากยบุตรจึงได้รับรูปียะเล่า แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค ลำดับ นั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมภิกษุสงฆ์ ในเพราะเหตุเป็นคำมูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วทรง สอบถามท่านพระอุปนันทศากยบุตรว่า ดูกรอุปนันทะ ขาวว่าเธอรับรูปียะจริงหรือ ท่านพระอุปนันทศากยบุตร ทูลรับว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียนว่า ดูกรโมฆบุรุษ การกระทำของเธอนั้น ไม่เหมาะสม ไม่สม ไม่ควร ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ ไฉนเธอจึงได้รับรูปียะเล่า การกระทำของเธอนั้น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส หรือเพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว โดยที่ แท้ การกระทำของเธอนั้น เป็นไปเพื่อความไม่เลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส และเพื่อความเป็นอย่างอื่นของ ชนบางพวกที่เลื่อมใสแล้ว พระผู้มีพระภาค ทรงติเตียนท่านพระอุปนันทศากยบุตร โดยอเนกปริยายดังนี้แล้ว ตรัส โทษแห่งความเป็นคนเล็งยาก ความเป็นคนบำรุงยาก ความเป็นคนมักมาก ความเป็นคนไม่สันโดษ ความ คลุกคลี ความเกียจคร้าน ตรัสคุณแห่งความเป็นคนเล็งง่าย ความเป็นคนบำรุงง่าย ความมักน้อย ความ สันโดษ ความขัดเกลา ความกำจัด อาการที่น่าเลื่อมใส การไม่สะสม การปรารภความเพียร โดยอเนกปริยาย ทรงกระทำธรรมิกถาที่สมควรแก่เรื่องนั้น ที่เหมาะสมแก่เรื่องนั้น แก่ภิกษุทั้งหลาย แล้วรับสั่งแก่ภิกษุทั้งหลาย ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แล เราจักบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลาย อาศัยอำนาจประโยชน์ 10 ประการ คือ เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์ 1 เพื่อความสำราญแห่งสงฆ์ 1 เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยาก 1 เพื่ออยู่สำราญ แห่งภิกษุมิตรเป็นที่รัก 1 เพื่อป้องกันอาสวะอันจะบังเกิดในปัจจุบัน 1 เพื่อกำจัดอาสวะอันจักบังเกิดในอนาคต 1 เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส 1 เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว 1 เพื่อความตั้ง มั่นแห่งพระสัทธรรม 1 เพื่อถือตามพระวินัย 1 ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุใด รับกัถิ ใหรับกัถิ ซึ่งทอง เงิน หรือยินดีทอง เงินอันเขาเก็บไว้ให้ เป็นนิสสัคคิยาจิตตีย์ (วิ.มหา. (ไทย) 2/105/108-109.)

พุทธพจน์ดังกล่าวนี้ ที่ชื่อว่า ทอง ตรัสหมายทองคำ ที่ชื่อว่า เงิน ได้แก่ กหาปณะ มาสกที่ทำด้วย โลหะ มาสกที่ทำด้วยไม้ มาสกที่ทำด้วยครั้ง ซึ่งใช้เป็นมาตราสำหรับแลกเปลี่ยนซื้อขายกันได้ บทว่า รับ คือรับ เอง เป็นนิสสัคคิย บทว่า ใหรับ คือให้คนอื่นรับแทน เป็นนิสสัคคิย บทว่า หรือยินดีทองเงินอันเขาเก็บไว้ให้ ความว่า หรือยินดี ทอง เงินที่เขาเก็บไว้ให้ด้วยบอกว่า ของนี้จึงเป็นของพระคุณเจ้า ดังนี้เป็นต้น เป็นนิสสัคคิย ทองเงินที่เป็นนิสสัคคิยต้องเสียสละในท่ามกลางสงฆ์ โดยนัยนี้ บทกษณีย์ ติกะนิสสัคคิยาจิตตีย์ อธิบายขยาย ความไว้ “รูปียะ ภิกษุสำคัญว่าเป็นรูปียะ รับริปูยะ เป็นนิสสัคคิย ต้องอาบัติปาจิตตีย์, รูปียะ ภิกษุสงสัย รับริปูยะ เป็นนิสสัคคิย ต้องอาบัติปาจิตตีย์, รูปียะ ภิกษุสำคัญว่ามีรับริปูยะ รับริปูยะ เป็นนิสสัคคิย ต้องอาบัติ ปาจิตตีย์, ไม่รับริปูยะ ภิกษุสำคัญว่าเป็นรูปียะ ต้องอาบัติทุกกฏ, ไม่รับริปูยะ ภิกษุสงสัย รับ ต้องอาบัติทุกกฏ, ไม่รับริปูยะ ภิกษุสำคัญว่าไม่รับริปูยะ รับ ไม่ต้องอาบัติ, ทองเงินตกอยู่ภายในวัดกัถิ ภายในที่อยู่กัถิ ภิกษุหิบบ ยกเองกัถิ ใช้ให้หิบบยกกัถิ แล้วเก็บไว้ด้วยตั้งใจว่า เป็นของผู้ใด ผู้นั้นจักนำไปดังนี้ 1 ภิกษุวิกลจริต 1 ภิกษุ อาทิกัมมิกะ 1 ไม่ต้องอาบัติแล” (วิ.มหา. (ไทย) 2/107-108/111-112.)

สรุปได้ว่า คำว่า เงิน ในทางพระพุทธศาสนา มีเจตนาบ่งชี้ถึง รูปียะ หรือ รูปียะ ซึ่งหมายถึง เงินตรา และรูปียสังโฆหาร ซึ่งหมายถึง การแลกเปลี่ยนด้วยรูปียะ หรือการซื้อขายด้วยเงินตรา โดยนัยนี้ หาก ภิกษุใดกระทำ ต้องอาบัตินิสสัคคิยาจิตตีย์ กล่าวคือ เป็นอาบัติที่ต้องสละวัตถุที่ทำให้ต้องอาบัตินั้นก่อน จึง แสดงอาบัติได้

การเงินของวัดในปัจจุบัน

โดยทั่วไป เงินของวัดและศาสนสถานมาจากการรับบริจาคโดยตรง สำหรับวัดในพระพุทธศาสนามีรายได้จากการบริจาคโดยตรง และรายได้อื่น ๆ ดังนี้

1. รายได้จากผู้รับบริจาค เป็นการหารายได้เข้าวัดด้วยการตั้งผู้รับบริจาคเพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้บริจาคเงิน เพื่อที่วัดจะได้นำไปใช้ในกิจการต่าง ๆ เช่น การทำนุบำรุงอาคารและสิ่งปลูกสร้าง หรือการช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ เป็นต้น สำหรับการบริหารจัดการผู้รับบริจาคควรแต่งตั้งคณะกรรมการเปิดตู้ โดยใช้ตู้ที่มีความมั่นคงปลอดภัย และควรใช้ระบบบัญชีสำหรับผู้บริจาค และมีพยานรู้เห็นในการเปิดหรือปิดตู้บริจาคทุกครั้งเพื่อป้องกันปัญหาการทุจริตและสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องมาทำหน้าที่คณะกรรมการ นอกจากนี้ ควรมีการจัดทำบัญชีสำหรับเงินบริจาค แยกตามรายผู้บริจาค ประจำวันหรือตามแต่เหมาะสม ทั้งนี้ควรนำเงินเข้าฝากธนาคารเป็นรายวันหรือตามแต่เหมาะสมเพื่อป้องกันการตกหล่นสูญหาย และสามารถตรวจสอบจำนวนเงินได้อย่างถูกต้อง

2. รายได้การทอดกฐินประจำปี ถือเป็นช่วงพิเศษที่หนึ่งปีจะมีเพียงครั้งเดียวในระหว่างช่วงแรมหนึ่งค่ำเดือนสิบเอ็ดถึงขึ้นสิบห้าค่ำเดือนสิบสอง ซึ่งพุทธศาสนิกชนจะไปทำบุญทอดกฐินในช่วงเวลาดังกล่าวด้วยถือว่าได้บุญสูง และวัดหนึ่ง ๆ สามารถรับกฐินได้เพียงปีละหนึ่งครั้งเท่านั้น การทอดกฐินมี ๒ ประเภท คือ จุลกฐิน และมหากฐินที่ต้องมีเครื่องปัจจัยไทยทาน โดยมากมักจะเป็นการทอดกฐินที่ผู้คนมาร่วมกันทำบุญเรียกว่า กฐินสามัคคี ซึ่งกฐินหรือทอดกฐิน คือ การทำบุญโดยการถวายผ้ากฐินให้สงฆ์เพื่อไปทำจีวร ปีละครั้ง ในช่วงเวลาหลังจากวันออกพรรษาเป็นเวลา 1 เดือนคือตั้งแต่แรม 1 ค่ำเดือน 11 จนถึง 15 ค่ำ เดือน 12 โดยต้องถวายให้กับพระสงฆ์จำพรรษาอยู่ในวัดใดวัดหนึ่งครบ 3 เดือน ซึ่งแต่ละวัดสามารถทำได้ครั้งเดียว โดยกฐินนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทได้แก่ กฐินหลวง คือกฐินที่พระเจ้าแผ่นดินทรงเป็นประธานในการพระราชทานถวาย และกฐินราษฎร์ คือกฐินที่ราษฎรเป็นเจ้าของ

3. รายได้การทอดผ้าป่าตามเทศกาล เป็นการหารายได้เข้าวัดด้วยการทอดผ้าป่า โดยใช้วันสำคัญทางประเพณีไทย และทางพุทธศาสนา เช่น วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา หรือวันอาสาฬหบูชา ฯลฯ นอกจากนี้ ยังรวมถึงการตั้งกองผ้าป่าเพื่อบอกบุญแก่ญาติโยมที่มาทำบุญที่วัดอีกด้วย โดยผ้าป่าหรือทอดผ้าป่า คือ การทำบุญถวายผ้าป่าหรือจีวรให้แก่พระสงฆ์ สามารถทำได้ทั้งปี โดยมีที่มาจากสมัยพุทธกาลที่พระสงฆ์ต้องนำผ้าป่าหรือผ้าห่อศพมาย้อมเป็นจีวร พุทธศาสนิกชนเห็นว่าลำบากจึงนำผ้าไปหมกไว้ตามป่าช้าหรือตามข้างทางเพื่อไม่ให้ผิดพระวินัย ต่อมา หมอชีวกโกมารภัจจ์ทูลขอพระพุทธเจ้าให้ภิกษุรับจีวรจากคหบดีได้ จึงกลายเป็นประเพณีทอดผ้าป่าสืบมา

4. รายได้การอบรมปฏิบัติธรรม โดยทั่วไปการจัดฝึกอบรมธรรมจะไม่มีเรียกเงินค่าสมัคร ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เช่น ค่าที่พัก ค่าบำรุงสถานที่ หรือค่าอาหาร เป็นต้น ในระหว่างการฝึกอบรม อย่างไรก็ตามเมื่อเสร็จสิ้นการอบรมแล้ว ผู้ได้รับการอบรมส่วนใหญ่มักจะบริจาคเงินให้กับวัดเพื่อเป็นการชดเชยหนี้สงฆ์ หรือตอบแทนวัด

5. รายได้การบริจาคทั่วไป เป็นการบริจาคครั้งคราวตามกำลังศรัทธาของพุทธศาสนิกชน

6. รายได้จากการฝากเงินหรือลงทุน วัดและศาสนสถานสามารถเลือกฝากเงินกับสถาบันการเงินที่เชื่อถือได้ และควรเลือกฝากประเภทและระยะเวลาที่ให้ผลตอบแทนที่คุ้มค่า นอกจากนี้ สามารถนำเงินฝากหรือเงินสดไปลงทุนในกิจการที่ไม่มีความเสี่ยง เช่น การซื้อพันธบัตรรัฐบาล เป็นต้น

7. รายได้จากการตั้งซุ้มจำหน่ายสินค้าของวัด เช่น ดอกไม้ รูปเทียน อาหาร วัตถุมงคล หนังสือธรรมะ หรือของที่ระลึกอื่น ๆ โดยมีเจ้าหน้าที่ของวัดเป็นผู้จำหน่ายและจัดทำบัญชีรายการสินค้า รายรับและรายจ่ายที่เกิดขึ้น

8. รายได้จากการจัดผลประโยชน์ทรัพย์สิน เป็นรายได้จากการที่วัดให้เช่าอสังหาริมทรัพย์ประเภทที่ดิน อาคารและสิ่งปลูกสร้าง โดยวัดต้องจัดทำบัญชีทรัพย์สินที่จะให้เช่า แสดงถึงการได้มา ขนาด ทำเลที่ตั้ง ลักษณะของทรัพย์สิน มูลค่าปัจจุบันทั้งตามราคาประเมินของราชการ และราคาตลาด นำข้อมูลเหล่านี้มาประมวลถึงลักษณะการให้เช่ารวมทั้งรายได้ที่ควรจะได้รับจากทรัพย์สินแต่ละรายการ และจัดทำนิติกรรมการเช่าให้ถูกต้องตามแบบของกฎหมาย ที่สำคัญคือต้องหมุนเวียนไปดูแลทรัพย์สิน ณ สถานที่ตั้งทรัพย์สินนั้นเสมอ ๆ เพื่อปรับปรุงซ่อมแซมให้อยู่ในสภาพที่ดี และป้องกันไม่ให้มีการใช้ทรัพย์สินผิดประเภทจากที่แจ้งไว้ หรือผิดกฎหมายหรือผิดศีลธรรมอันดี หรือก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญกับบุคคลอื่น นอกจากนี้ วัดต้องติดตามเรื่องการเสียภาษีโรงเรือนซึ่งวัดในฐานะผู้ถือกรรมสิทธิ์จะต้องชำระ รวมทั้ง การจัดทำประกันอัคคีภัยให้ครอบคลุมเพื่อมิให้เกิดความเสียหายในกรณีเกิดเหตุสุดวิสัยขึ้นด้วย นอกจากนี้ ยังรวมถึงรายได้จากการให้บริการสถานที่สำหรับประชาชนหรือหน่วยงานต่าง ๆ เช่น ศาลาหรืออาคารอเนกประสงค์ หรือห้องประชุม เป็นต้น

9. รายได้อื่น ๆ ของวัดที่พึงบังเกิดมี อาทิ วัดที่อยู่ใกล้กับแหล่งท่องเที่ยวมีพุทธสถานที่สวยงามสงบ ร่มเย็น ดังนั้น บริษัทจัดการท่องเที่ยวมักจะให้ความสำคัญบรรจุในโปรแกรมนำเที่ยวอยู่เสมอ ก่อให้เกิดรายได้จากเงินบริจาคค่าจอดรถ หรือค่าบริการห้องน้ำ ถือได้ว่าเป็นการประชาสัมพันธ์ให้วัดเป็นที่รู้จักมากขึ้นอีกทางหนึ่งด้วย (สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์: 236-239)

สรุปได้ว่า โดยทั่วไปรายได้ของวัดและศาสนสถานมาจากการรับบริจาคโดยตรง สำหรับวัดในพระพุทธศาสนายุคปัจจุบันมีรายได้จากการบริจาคโดยตรง ได้แก่ รายได้จากผู้รับบริจาค รายได้การทอดกฐินประจำปี รายได้การทอดผ้าป่าตามเทศกาล รายได้การอบรมปฏิบัติธรรม รายได้การบริจาคทั่วไป รายได้จากฝากเงินหรือลงทุน รายได้จากการตั้งซุ้มจำหน่ายสินค้าของวัด รายได้จากการจัดผลประโยชน์ทรัพย์สินและรายได้อื่น ๆ

การจัดการเงินและทรัพย์สินของวัดในปัจจุบัน

ปัจจุบัน ได้มีการจัดหมวดหมู่ทรัพย์สินของวัด โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นอสังหาริมทรัพย์ประเภทที่ดินและสมบัติของวัด ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 มาตรา 33 โดยบัญญัติถึง

1. ที่วัด และที่ซึ่งขึ้นต่อวัด ดังนี้ ที่วัด คือ ที่ซึ่งตั้งวัดตลอดจนเขตของวัดนั้น, พื้นที่ธรณีสงฆ์ คือ ที่ซึ่งเป็นสมบัติของวัด และที่กัลปนา คือ ที่ซึ่งมีผู้อุทิศแต่ยกผลประโยชน์ให้วัดหรือพระศาสนา

2. ศาสนสมบัติ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้ ศาสนสมบัติกลาง คือ ทรัพย์สินของกรมการศาสนา ซึ่งมีชื่อของวัดใดวัดหนึ่ง และศาสนสมบัติของวัด คือ ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่ง โดยการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติกลางให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ส่วนการดูแลรักษาจัดการศาสนสมบัติของวัดให้วัดเป็นผู้จัดการตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ประกอบด้วย การดูแลจัดการและการจัดหาประโยชน์ในที่วัด ที่พื้นที่ใช้ประโยชน์ และศาสนสมบัติอื่น ๆ ของวัด (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554: 4)

ทั้งนี้ เจ้าอาวาสหรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสที่ประสงค์จะให้มีการจัดประโยชน์ในทรัพย์สินของวัดจะต้องทำหนังสือแต่งตั้งเป็นลายลักษณ์อักษร บุคคลหรือนิติบุคคลที่เหมาะสมเป็นผู้กระทำการแทนโดยพิจารณาคัดเลือกบุคคลหรือนิติบุคคล ตามขอบเขตและวิธีการในการจัดประโยชน์ที่มุ่งหมายไว้ ดังนี้

1. แต่งตั้งไวยาวัจกรเป็นผู้จัดประโยชน์สำหรับวัดที่มีรายได้น้อยและเป็นรายได้คงตัว ไม่มีการเปลี่ยนแปลงบ่อย โดยตามกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 18 (พุทธศักราช 2536) ได้ให้คำนิยาม “ไวยาวัจกร” หมายถึง คฤหัสถ์ ผู้ได้รับแต่งตั้งให้มีหน้าที่เบิกจ่ายนิตยภัตเท่านั้น ไม่สามารถเข้าไปจัดประโยชน์หรือดูแลทรัพย์สินของวัด ไวยาวัจกรที่ถือวิสาสะเข้าดำเนินการเองอาจมีความผิดทางอาญาได้ เนื่องจาก ตามมาตรา 45

ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 ได้กำหนดให้ไวยาวัจกรเป็นพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญาด้วย ดังนั้น ไวยาวัจกรจะมีอำนาจดูแลจัดการทรัพย์สินของวัดได้ เจ้าอาวาสต้องมอบหมายเป็นหนังสือแล้ว เท่านั้น

2. แต่งตั้งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นผู้จัดประโยชน์สำหรับวัดวาอารามทั่วไป เนื่องจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นส่วนราชการที่มีหน้าที่โดยตรง

3. แต่งตั้งมูลนิธิเป็นผู้จัดประโยชน์ มูลนิธิที่รับนั้นต้องมีวัตถุประสงค์ตามข้อบังคับให้จัดประโยชน์ เช่น กรณีวัดบวรนิเวศวิหาร มอบหมายให้มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นผู้ดูแลจัดการประโยชน์ในทรัพย์สิน เป็นต้น

4. แต่งตั้งคณะกรรมการเป็นผู้จัดประโยชน์ คณะกรรมการที่ได้รับแต่งตั้งประกอบด้วยบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ดังนั้น คณะกรรมการต้องมีการกำหนดรูปแบบการจัดตั้ง กำหนดอำนาจหน้าที่ภายในกรอบของการมอบหมายจากเจ้าอาวาสให้ชัดเจน กำหนดบุคคลที่ทำหน้าที่แทนคณะกรรมการ เช่น กรณีสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ในฐานะรักษาการเจ้าอาวาสวัดญาณสังวราราม ทรงโปรดมอบหมายให้คณะกรรมการบริหารวัดญาณสังวราราม เป็นผู้ดูแลจัดการวัดญาณสังวราราม เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม พุทธศักราช 2553 เป็นต้น

การเลือกจะแต่งตั้งใครเป็นผู้จัดการผลประโยชน์ของวัด จึงเป็นอำนาจเด็ดขาดของเจ้าอาวาสหรือรักษาการเจ้าอาวาส ซึ่งจะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ เพราะเป็นการมอบทรัพย์สินของวัดหรือสมบัติของวัดส่วนที่จะจัดประโยชน์ไว้ในอำนาจการตัดสินใจของบุคคลอื่น ทั้งนี้ จะต้องมอบหมายเป็นหนังสือเท่านั้น จะมอบด้วยวาจาหรือโดยปริยายอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ (สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์: 234-235)

การรับและเก็บรักษาเงินของวัดและการทำบัญชี เป็นงานการศาสนสมบัติของวัด เป็นงานหนึ่ง ซึ่งอยู่ในความดูแลและจัดการของเจ้าอาวาสตามกฎหมายกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2511) ซึ่งมีวิธีปฏิบัติคือ

1. วิธีรับและเก็บรักษาเงินของวัด การรับเงินผลประโยชน์ไม่ว่ากรณีใด ๆ วัดจะต้องออกใบเสร็จรับเงิน (ตามแบบ ศบว. 7) แสดงการรับทุกครั้งแล้วจึงนำยอดเงิน ตามใบเสร็จนั้นเข้าบัญชีรับ และลงเลขที่ใบเสร็จไว้ในบัญชีรับอีกครั้ง แม้การรับดอกเบี้ยเงินฝากธนาคารเข้าบัญชีรับก็ต้องปฏิบัติเช่นเดียวกัน สำหรับอนุโมทนาบัตรจะมีหรือไม่ก็ได้ ส่วนการรับเงินการกุศลควรออกอนุโมทนาบัตรแล้วลงบัญชีรับอีกครั้งหนึ่ง

การเก็บรักษาเงินของวัด วัดจะเก็บรักษาเงินผลประโยชน์ของวัดเองได้เพียง 3,000 บาท ส่วนที่เกิน 3,000 บาทให้นำฝากกรมการศาสนาจังหวัด อำเภอ ธนาการ หรือนิติบุคคลที่กรมการศาสนาให้ความเห็นชอบทางปฏิบัตินั้น ควรฝากธนาคารโดยระบุชื่อบัญชีว่า “วัด.....หรือว่า เงินของวัด.....” ห้ามฝากเป็นชื่อเจ้าอาวาสหรือผู้ใด การเบิกเงินจากธนาคารควรกำหนดเงื่อนไขให้ลงนามร่วมกัน 3 คน คือ เจ้าอาวาส ไวยาวัจกร หรือผู้ดูแลผลประโยชน์ รวมเป็น 3 คน ผู้ที่เจ้าอาวาสเห็นควรจึงถอนได้ หรือเมื่อฝากลงนามร่วมกัน 3 คน เมื่อจะถอนลงนามต้องมี 2 ใน 3 มีเจ้าอาวาสเป็นหลัก

ส่วนเงินการกุศล ให้เก็บรักษาตามความประสงค์ของผู้บริจาค ถ้าผู้บริจาคมิได้แจ้งความประสงค์ไว้ให้อนุโลมตามการเก็บรักษาเงินผลประโยชน์ของวัด

2. วิธีทำบัญชีรับจ่าย ให้เจ้าอาวาสมอบให้ไวยาวัจกรหรือผู้จัดประโยชน์วัดจัดทำบัญชีรับจ่ายประจำเดือน โดยใช้แบบของกรมการศาสนา เมื่อทุกสิ้นเดือนให้รวบรวมยอดรับจ่าย หักยอดคงเหลือและยอดยกไปเดือนต่อไป ผู้ทำบัญชีลงนามรับรองแล้ว เสนอเจ้าอาวาสตรวจและควรให้ตรวจทุกเดือน วัดใหญ่ ๆ มีรายรับรายจ่ายมาก อาจมีบัญชีรับจ่ายหลายเล่มตามประเภทแห่งงานหรืออาจใช้บัญชีรับจ่ายแบบทั่วไปเพื่อให้ความสะดวกในการจัดทำบัญชีก็ได้

3. วิธีทำบัญชีปีของวัด เจ้าอาวาสต้องตั้งไวยาว์จกรหรือผู้จัดประโยชน์ของวัดจัดทำบัญชีปี (ตามแบบ ศบว. 6) ตัดยอดวันที่ 31 ธันวาคม โดยปฏิบัติดังนี้

3.1 แยกรายรับทั้งปีออกเป็นประเภท เช่น ยอดเงินยกมาจากปีเก่า เงินค่าเช่า เงินค่าบำรุง เงินค่าดอกเบี้ยย เงินการกุศลต่าง ๆ และรายรับอื่น ๆ แต่ละประเภทเป็นเงินเท่าใด และรวมทุกประเภทเป็นเงินเท่าใด

3.2 แยกรายจ่ายทั้งปีออกเป็นประเภท เช่น ค่าก่อสร้างและบูรณะ ค่าตอบแทน ค่าภาษี ค่าน้ำ ประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ ค่าคนงานวัดและรายจ่ายอื่น ๆ แต่ละประเภทเป็นเงินเท่าใด และรวมทุกประเภทเป็นเงินเท่าใด

3.3 เมื่อหักแล้วคงเหลือเงินเท่าใด

3.3 เงินที่เหลือเป็นเงินสดเท่าใด ฝากธนาคารไหน เท่าใด

เมื่อจัดลงรายการในบัญชีปีเรียบร้อยแล้วให้ผู้จัดทำบัญชีลงนามรับรอง แล้วเสนอเจ้าอาวาสลงนาม และเก็บไว้ให้ผู้สอบบัญชีตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง (ธดา จันทร์สม, 2554: 40-41)

สรุปได้ว่า ปัจจุบัน ได้มีการจัดหมวดหมู่ทรัพย์สินของวัด เรียกว่า ศาสนสมบัติ ซึ่งจำแนกตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 มาตรา 33 ออกเป็น 2 ประเภท ประกอบด้วย ศาสนสมบัติกลาง คือ ทรัพย์สินของกรมการศาสนาซึ่งมิใช่ของวัดใดวัดหนึ่ง และศาสนสมบัติของวัด คือ ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่ง การนี้ การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติกลางให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ส่วนการดูแลรักษาจัดการศาสนสมบัติของวัดให้วัดเป็นผู้จัดการตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งต้องมีขอบข่ายครอบคลุมการดูแลจัดการและการจัดหาประโยชน์ในที่วัด ที่พื้นที่ใช้ประโยชน์ และศาสนสมบัติอื่น ๆ ของวัดด้วย

การจัดการเงินและทรัพย์สินของวัดในอุดมคติ

เมื่อพิจารณากฎหมาย กฎระเบียบ และข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทางการเงินของวัด ๆ เพื่อใช้ในการกำกับดูแลการดำเนินงานวัดของวัด จะพบว่า กฎหมายและกฎระเบียบข้อบังคับที่มีอยู่ยังไม่เพียงพอที่จะทำให้การบริหารจัดการวัดสะท้อนถึงการบริหารจัดการกิจการที่ดีหรือสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลทุกมิติได้

การบริหารจัดการที่ดีหรือหลักธรรมาภิบาล เป็นหลักการการบริหารที่มุ่งเน้นหลักการ โดยมีใช้หลักการที่เป็นรูปแบบทฤษฎีการบริการงาน แต่เป็นหลักการทำงาน ซึ่งหากมีการนำมาใช้เพื่อบริหารงานแล้ว จะเกิดความเชื่อมั่นว่าจะนำมาซึ่งผลลัพธ์ที่ดีที่สุด (สถาบันพระปกเกล้า, 2550: 17) การนำหลักธรรมาภิบาลไปปฏิบัติให้เป็นผล จำเป็นต้องมีเครื่องชี้วัดที่เหมาะสมและเชื่อถือได้ ปัจจุบันมีหลายหน่วยงานได้พยายามสร้างตัวชี้วัดธรรมาภิบาลและใช้ในหน่วยงานของตน แต่ตัวชี้วัดนั้น ๆ ยังเป็นที่ถกเถียงและไม่ได้รับการยอมรับให้เป็นตัวชี้วัดกลาง เนื่องจาก ความหลากหลายของตัวชี้วัดและมิติที่แตกต่าง ซึ่งมิติเหล่านี้ขึ้นอยู่กับความเข้าใจและกรอบการรับรู้ของผู้นำเสนอแต่ละบุคคลหรือองค์กร (บุษบง ชัยเจริญวัฒน์ และบุญมี ลี, 2546: 3) หลักธรรมาภิบาลนี้เมื่อกระจายเป็นข้อวัตรปฏิบัติดี-ปฏิบัติชอบสำหรับพระราชามหากษัตริย์ทรงใช้ปกครองพระราชอาณาจักร ให้อาณาประชาราษฎร์อยู่เย็นเป็นสุข ชื่อว่า ทศพิธราชธรรม และนอกจากนี้ ยังมีหลักธรรมอื่น ๆ อันโบราณบัณฑิตได้กล่าวแสดงไว้โดยปริยายอีก ได้แก่ ราชสังคหัตถุ จักรวรรดิวัตร และพละ คือ กำลังของพระมหากษัตริย์ราชาเจ้า เป็นต้น เหล่านี้ก็นับรวมอยู่ในหลักธรรมาภิบาล อันผู้ปกครอง/ผู้บริหารประเทศชาติ ทูกระดับ และแม่ผู้บริหารองค์กรอื่น ๆ ได้แก่ องค์กรธุรกิจเอกชน องค์กรทางศาสนาและสังคมต่าง ๆ พึงใช้ประกอบการ

ปฏิบัติงานของตน ให้บรรลุความสำเร็จตามเป้าหมาย เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนโดยรวม ได้เป็นอย่างดี (พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล), 2548: 34-35)

รายละเอียดการวิเคราะห์การจัดการเงินและทรัพย์สินของวัดในอุดมคติโดยสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลแต่ละองค์ประกอบ ดังนี้

1. หลักความรับผิดชอบ คือ การกำหนดความรับผิดชอบของผู้มีอำนาจและผู้ปฏิบัติหน้าที่ไว้อย่างชัดเจน และพร้อมต่อการตรวจสอบได้ ในส่วนนี้มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 เป็นกฎหมายหลักที่กำหนดบทบาท อำนาจ และหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ มหาเถรสมาคม เจ้าคณะ เจ้าอาวาส รวมถึงกำหนดโครงสร้างในการปกครองคณะสงฆ์ไว้อย่างชัดเจน

นอกจากนั้น ยังมีกฎกระทรวงว่าด้วยการแบ่งส่วนราชการ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พ.ศ. 2545 ที่กำหนดหน้าที่ ภารกิจ ลักษณะและการแบ่งส่วนราชการของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติไว้ด้วย รวมถึง กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 18 (พ.ศ. 2536) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนไวยาวัจกรที่ระบุถึงความหมาย ลักษณะของคุณสมบัติ การแต่งตั้ง การพ้นจากหน้าที่และการถอดถอนไวยาวัจกรออกจากหน้าที่ แต่อย่างไรก็ดี พระราชบัญญัติ กฎกระทรวง และกฎมหาเถรสมาคมที่มีอยู่ยังมิได้ระบุถึงกระบวนการในการตรวจสอบการดำเนินงานของผู้มีอำนาจและผู้ปฏิบัติงานในวัด เพื่อนำไปสู่การรับผิดชอบต่อผู้ปฏิบัติงานได้

2. หลักการมีส่วนร่วม คือ การเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ได้รับรู้และร่วมตัดสินใจในกิจกรรมที่จะส่งผลกระทบต่อกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเหล่านั้น กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 18 (พ.ศ. 2536) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนไวยาวัจกร ได้ระบุถึงการมีส่วนร่วมของคฤหัสถ์ได้การที่จะเข้ามารับการแต่งตั้งเป็นไวยาวัจกร เพื่อทำหน้าที่แทนสงฆ์ตามที่เจ้าอาวาสมอบหมาย นอกจากนี้ กฎมหาเถรสมาคมฉบับดังกล่าวยังได้ระบุไว้ว่า ในการแต่งตั้งไวยาวัจกรของวัดใด ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสวัดนั้น ปรึกษาสงฆ์ในวัดพิจารณาคัดเลือกคฤหัสถ์ผู้มีคุณสมบัติ โดยการอนุมัติของเจ้าคณะอำเภอ ประเด็นเหล่านี้สะท้อนถึงการมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชน และการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในวัดต่อการบริหารจัดการวัดได้ในระดับหนึ่ง แต่อย่างไรก็ดี การมีส่วนร่วมควรเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละกลุ่มที่เกี่ยวข้องวัดได้เข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการวัดเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักกลุ่มหนึ่ง คือ ชาวบ้านและชุมชนใกล้เคียงที่วัดตั้งอยู่ แต่ยังไม่มีความหมายที่ระบุถึงแนวทางหรือแนวปฏิบัติที่จะกำหนดให้ชาวบ้านและชุมชนใกล้เคียงได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวัดได้มากขึ้น อำนาจในการมอบหมายภารกิจหน้าที่ให้แก่คฤหัสถ์หรือบรรพชิตที่อยู่ในวัดให้ทำงานภายในวัดเป็นของเจ้าอาวาสตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มาตรา 38 (3) แต่ทั้งนี้ไม่มีการระบุถึงแนวทางในการที่จะคัดเลือกผู้ที่จะปฏิบัติหน้าที่ภายในวัด ว่าควรจะได้มาจากคนกลุ่มใด และมีส่วนร่วมจากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละกลุ่มอย่างไร หรือแม้แต่การให้มีคณะกรรมการวัดเพื่อช่วยเจ้าอาวาสในปฏิบัติภารกิจภายในวัด ก็มิได้มีการกำหนดเป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้อย่างชัดเจน

3. หลักคุณธรรม ซึ่งค่อนข้างมีความชัดเจนมากกว่าหลักธรรมาภิบาลองค์ประกอบอื่น ๆ จากการที่มีพระธรรมวินัยเป็นประมวลกฎข้อบังคับ เกี่ยวกับความประพฤติของเหล่าพระสงฆ์ทั้งศีล 227 ข้อ กฎข้อบังคับเกี่ยวกับกิจการเกี่ยวแก่ภิกษุสงฆ์ ได้แก่ มหาขันธกะ อุโปสถขันธกะ วัสสุปนิกายิกขันธกะ ปวารณาขันธกะ จัมมขันธกะ เภสัชขันธกะ กฐินขันธกะ จีวรขันธกะ จัมเปยยขันธกะ และโกสัมพขันธกะ และ 12 ขันธกะ เกี่ยวกับระเบียบความเป็นอยู่ของภิกษุ เป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับแนวทางการประพฤติของพระสงฆ์ที่สอดคล้องกับหลักคุณธรรมอย่างแน่นอน อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการที่ดีของวัดควรต้องมาจากการยึดหลักคุณธรรมของเหล่าผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องด้วย เพราะแม้ว่าพระภิกษุจะมีพระธรรมวินัยหลักยึดแนวทางการปฏิบัติปฏิบัติตน

อย่างเหมาะสมแล้ว แต่หากคฤหัสถ์ที่ได้รับมอบหมายในการดำเนินกิจการแทนทั้งในบทบาทของไวยาวัจกร หรือ คณะกรรมการวัดไม่ยึดหลักคุณธรรมในการบริหารกิจการแล้ว ย่อมทำให้เกิดความเสื่อมเสียได้

4. หลักนิติธรรม คือ การดำเนินงานที่อยู่ภายใต้กฎหมายและกฎระเบียบ ยึดกรอบของกฎหมายเดียวกัน ไม่เลือกปฏิบัติ ไม่ลำเอียง รวมถึงการบังคับใช้กฎหมาย กฎระเบียบ ตามลำดับชั้นบังคับบัญชาทางการปกครอง ให้สามารถใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการกำกับดูแลการดำเนินการ เพื่อให้ประชาชนหรือกลุ่มเป้าหมายและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้รับการปฏิบัติอย่างถูกต้องเหมาะสม กฎหมายสำคัญที่ใช้ในการกำกับดูแลการบริหารจัดการ วัด ได้แก่ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคมระเบียบสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ระเบียบกรมการศาสนา เป็นต้น โดยกฎหมายเหล่านี้ถูกตราขึ้นเพื่อให้มีแนวทางในการบริหารจัดการวัดในประเทศไทย อย่างไรก็ตาม วัตถุประสงค์ของผู้ที่เกี่ยวข้องในการกำกับดูแลให้มีการปฏิบัติตามกฎหมาย ข้อบังคับต่าง ๆ ยังต้องมีการดำเนินการให้เกิดผลอย่างจริงจังมากขึ้น

5. หลักความโปร่งใส หลักการสนองตอบรับ หลักความเสมอภาค และหลักความคุ้มค่า โดยทั้ง 4 องค์ประกอบนี้ ยังไม่สามารถระบุกฎหมาย กฎระเบียบข้อบังคับใดที่เกี่ยวข้องจะสามารถกำหนดแนวทางปฏิบัติที่สะท้อนถึงองค์ประกอบเหล่านี้ได้อย่างชัดเจน (ณดา จันทร์สม, 2554: 67-68)

6. หลักความคุ้มค่า หลักการตระหนักถึงความจำกัดของทรัพยากร ยึดหลักความประหยัดและคุ้มค่าเพื่อประโยชน์โดยรวม โดยนัยนี้ พระพุทธเจ้าทรงกระทำเป็นแนวทางซึ่งสะท้อนถึงแนวคิดสำคัญของพระพุทธศาสนา คือ ยึดหลักความประหยัดและคุ้มค่า ด้วยความตระหนักในความมีจำกัดของทรัพยากร ดังที่ทรงบัญญัติพระวินัย ในสิกขาบทปาจิตติยหหมวดกฏมคคาวรรค ในข้อที่ 4 ความว่า “ภิกษุเอาเตียง ตั่ง ฟูก เก้าอี้ ของสงฆ์ไปตั้งในที่แจ้งแล้วเมื่อเลิกไปจากที่นั้น ไม่เก็บเองก็ดี ไม่ใช่ให้ผู้อื่นเก็บก็ดี ไม่มอบหมายแก่ผู้อื่นก็ดี ต้องปาจิตติย” นั่นเอง (คณาจารย์เลี้ยงเชียงจวงเจริญ, 2542: 10)

สรุปได้ว่า เมื่อพิจารณากฎหมาย กฎระเบียบ และข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ ทางด้านการเงินของวัด ๆ เพื่อใช้ในการกำกับดูแลการดำเนินงานวัดของวัด พบว่า กฎหมายและกฎระเบียบ ข้อบังคับที่มีอยู่ ยังไม่เพียงพอที่จะทำให้การบริหารจัดการวัดสะท้อนถึงการบริหารจัดการกิจการที่ดีได้ ยังคงจำเป็นต้องต้องรักษามาตรฐานการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลครอบคลุมทุกองค์ประกอบ ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความ คุ้มค่า

บทสรุป

คำว่า เงิน ในทางพระพุทธศาสนา มีเจตนาบ่งชี้ถึง รูปียะ หรือ รูปียะ ซึ่งหมายถึง เงินตรา และรูปียสังโฆหาร ซึ่งหมายถึง การแลกเปลี่ยนด้วยรูปียะ หรือการซื้อขายด้วยเงินตรา โดยนัยนี้ หากภิกษุใดกระทำ ต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตติย กล่าวคือ เป็นอาบัติที่ต้องสลະวัตถุที่ทำให้ต้องอาบัตินั้นก่อน จึงแสดงอาบัติได้

ปัจจุบัน ได้มีการจัดหมวดหมู่ทรัพย์สินของวัด เรียกว่า ศาสนสมบัติ ซึ่งจำแนกตามพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 มาตรา 33 ออกเป็น 2 ประเภท ประกอบด้วย ศาสนสมบัติกลาง คือ ทรัพย์สินของกรมการศาสนาซึ่งมิใช่ของวัดใดวัดหนึ่ง และศาสนสมบัติของวัด คือ ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่ง การนี้ การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติกลางให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ส่วนการดูแลรักษาจัดการศาสนสมบัติของวัดให้วัดเป็นผู้จัดการตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งต้องมีขอบข่ายครอบคลุม การดูแลจัดการและการจัดหาประโยชน์ในวัด ที่พื้นที่ใช้ประโยชน์ และศาสนสมบัติอื่น ๆ ของวัดด้วย

เมื่อพิจารณากฎหมาย กฎระเบียบ และข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทางการเงินของวัด ๆ เพื่อใช้ในการกำกับดูแลการดำเนินงานวัดของวัด พบว่า กฎหมายและกฎระเบียบข้อบังคับที่มีอยู่ ยังไม่เพียงพอที่จะทำให้การบริหารจัดการวัดสะท้อนถึงการบริหารจัดการกิจการที่ดีได้ ยังคงจำเป็นต้องต้องรักษามาตรฐานการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลครอบคลุมทุกองค์ประกอบ ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า

การบริหารจัดการที่ดีของวัดในอนาคตควรต้องมาจากการยึดหลักคุณธรรมของเหล่าผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องด้วย เพราะแม้ว่าพระภิกษุจะมีพระธรรมวินัยหลักยึดแนวทางการประพฤติปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมแล้ว แต่หากคฤหัสถ์ที่ได้รับมอบหมายในการดำเนินกิจการแทนทั้งในบทบาทของไวยาวัจกร หรือ คณะกรรมการวัดไม่ยึดหลักคุณธรรมในการบริหารกิจการแล้ว ย่อมทำให้เกิดความเสื่อมเสียได้

บรรณานุกรม

- กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2554). **คู่มือการพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐาน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- คณาจารย์เลี้ยงเชียงจางเจริญ. (2542). **นวโกวาท ฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง จางเจริญ.
- ณดา จันทร์สม. (2554). “โครงการศึกษาการบริหารการเงินของวัดในประเทศไทย ระยะที่สอง: การบริหารการเงินของวัดในประเทศไทย”. **รายงานการวิจัย**. สำนักวิจัย: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- บุษบง ชัยเจริญวัฒน์ และบุญมี ลี. (2546). **ตัวชี้วัดธรรมาภิบาล**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2553). **พจนานุกรมศาสนา ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพมหานคร: ธนัชชการพิมพ์.
- พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล). (2548). **หลักธรรมาภิบาลและประมุขศิลป์**. กรุงเทพมหานคร: ชัยมงคลพรินต์ติ้ง.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2550). **วัดระดับการบริหารจัดการที่ดี**. พิมพ์ครั้งที่ 3. นนทบุรี: บริษัท พิมพ์ดี จำกัด.
- สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์. **การบริหารจัดการวัดและศาสนสถาน**. ม.ป.ท.: ม.ป.ป.